

(*Ratus ratus*), és sem így, sem úgy nem kaptunk semmit, a teljes genusra (*Ratus*), a családra vagy a rendre (*Rodentia*) vonatkozó információkat kell keresnünk. Ugyanis valamennyi rágcsálónak vannak közös vonásai, és még több közös vonása van valamennyi patkányfajtának.

Kitűnő élettudományi adatbázisok léteznek: *Medline* az orvostudományban, *Biosis* a biológiában, *Agricola* és *CAB Abstracts* a mezőgazdasági ágazatokban. A *Biosis* jól használható visszakeresésre a biológiai osztályozási rendszer alapján és a kémiai RN-ekkel.

A műszaki szakirodalom keresése

Számos aldiszciplína között válogathatunk, s mindegyik műszaki szakterületnek megvan a maga – egy vagy több – adatbázisa. Mindegyik részterület a kémia, a fizika, vagy éppen a biológia egyes kiemelt elemeinek gyakorlati alkalmazásával foglalkozik. Ezért nehéz egyetlen olyan adatbázist találni, amely a teljes műszaki tudományterületet lefedi. Ha mégis meg kellene ilyen nevezni, az *INSPEC*-ről és a *Compendex Plus*-ról lehet szó. A kettő különösen a villamosságban, elektronikában és számítástechnikában közelít egymáshoz. A *Compendex Plus* viszont jobb az *INSPEC*-nél az építőipar és gépipar szakterületein. Speciális műszaki problémák esetén azonban célszerűbb a szakterületi adatbázisokhoz fordulni, pl. a *Metadex*hez a fémfeldolgozásnál és -kohászatnál, a *RAPRA*-hoz a műanyagok és elasztomerek esetében stb. Elektronikában, híradástechnikában, automatizálásban, számítástechnikában elsősorban a fizikából már ismert *INSPEC* ajánlható.

A műszaki ismeretek keresésében az a fő gond, hogy a legtöbb érdekes eredményt nem a szakirodalomban publikálják. Tisztességes professzionális keresés reményében a K+F jelentések irodalmát és a szabadalomirodalmát is fel kell keresnünk; mindkettő nagyon ingoványos talaj, több okból is.

Akkor hát mi a teendő?

Aki a fentieket elolvassa, arra a következtetésre juthat, hogy nem érdemes tudományos és műszaki irodalomkutatást végezni, hacsak az illetőnek az

adott szakterületen nincs doktorátusa. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy számos online közvetítő állást olyanok töltenek be, akiknek nincs tudományos-műszaki háttérük, vagy más a szakterületi háttérük, mint ahol online keresést végeznek. Sokuknak társadalomtudományi képzettségük van. Ennek oka egyszerűen az, hogy több állásfoglalás van, mint amennyi jelentkező az ilyen állásokra (Az eredeti cikket az USA-ban írták. – A ref.), és a humán képzettségű jelölteket műszaki könyvtári környezetben jobban fizetik, mint másutt. A műszaki vagy tudományos képzettségű szakemberekkel nem így van, ezért ők nemigen mennek el online közvetítőnek. Többnyire jól beváltak tudományos és műszaki információkeresőként az eltérő képzettségű szakemberek is, ha megfelelő jártasságot szereztek. Ha valaki ilyen munkakörbe kerül, tanácsos magát tovább képeznie az illető szakterületen és/vagy a leginkább használt adatbázisokban. Az adatbázisok készítői ingyenes vagy olcsó tanfolyamokat kínálnak közvetítők részére; célszerű részt venni ilyeneken. A könyvtárosi/informatikusi hivatás éppen jó környezet az ismeretek szélesítéséhez, gyarapításához.

(Ha amerikai könyvtári környezetben probléma a műszaki és tudományos szakismeret az online keresők táborában, sokkal inkább az a kis közép-európai országokban. Itt a műszaki könyvtáraknak nincs módjuk minden nagy szakterületen egy-egy megfelelő képzettségű kereső-közvetítő beállítására. Ezen túl, az egyes szakterületeken belül, pl. a villamosság-elektronika-híradástechnika diszciplínában minden részterületnek külön-külön is megvan a maga szakterminológiája, sok-sok szakmai trükkje, amit tökéletes kereséshez a közvetítőnek ismernie kellene. Ezt az ideális állapotot egy amerikai nagy egyetemi könyvtárban – akár a keresésbe bevonható egyetemi kollégák széles választéka révén – sokkal jobban meg lehet közelíteni, mint egy magyar műszaki vagy tudományos könyvtárban, ahol polihisztor közvetítőknek kellene dolgozniuk. És akkor még nem beszéltünk a nyelvismeret követelményeiről, ami a szakzsargon esetében még fokozottabban jelentkezik, mint a beszélt köznapi nyelvnél. – A ref.)

/SCHWARZWALDER, R.: Getting started in Sci/Tech searching. = Database, 19. köt. 5. sz. 1996. p. 81–84./

(Roboz Péter)

Az ABI/INFORM adatbázis online keresési lehetőségei

Az ABI/INFORM az alapítása óta eltelt 25 év alatt mindig megbízható online információforrása volt vállalati és egyetemi környezetben dolgozó kutatóknak. Az üzleti és vezetési/szervezési témakörökben megjelenő publikációk széles körének

legfontosabb lelőhelye. Szinte minden dokumentumról készül kivonat, és a primer dokumentumok mintegy harmada teljes szöveggént jelenik meg az adatbázisban (az utóbbi két évben megjelent anyagok esetén ez az arány 50% felett van).

Az ABI/INFORM adatbázis a havonta és negyedévenként megjelenő üzleti/menedzsment tárgyú vezetői folyóiratok nagy részét feldolgozza, a teljes eredeti dokumentumokat online, vagy pedig anyagavallatán, az UMI-n (University Microfilms International) keresztül biztosítja. A könyvtárosok tudják, hogy az UMI céget a tudományos kiadványok mikrofilmes archiválására hozták létre, az ABI/INFORM-ban referált cikkek eredeti szövege náluk nagy valószínűséggel megtalálható. Közösen dolgoznak azon is, hogy a dokumentumok minél nagyobb hányada teljes szövegű formában legyen online hozzáférhető. 1997 végéig 3000 folyóiratcím cikkeit kívánják teljes szöveggé felvenni az adatbázisba.

Ez az adatbázis arról is ismert, hogy a kivonatok mellett gyakorlatilag minden rekordja tárgyszavakat, osztályozási jelzeteket és egyéb kötött indexelést is tartalmaz, akár hozzáférhető online a teljes dokumentumszöveg, akár nem. A témára utaló deskriptorokon kívül földrajzi nevek, vállalatnevek, vállalatok D-U-N-S számai és Tickerszimbólumai, a közlemény nyelve, valamint osztályozási kódok és kategóriacímek szerint is lehet benne keresni az erre szolgáló adatmezőkben. Az osztályozási rendszer meglehetősen különleges, a közlemény formátumára (rövid közlemény, statisztikai adatok stb.), széles szakterületére (gazdasági feltételek és előrejelzés, köztulajdonú szektor stb.), földrajzi régióra (Nyugat-Európa, Délkelet-Ázsia stb.), valamint a cikk típusára (vállalatspecifikus, gyakorlati, elméleti stb.) utaló osztályozási jelzeteket tartalmaz.

Az ABI/INFORM sok szolgáltatónál elérhető adatbázis; a legtöbb online hoston (DIALOG, Data-Star, LEXIS-NEXIS) kereshető; a legismertebb nyilvános online katalógusok (OCLC, CARL) is tartalmazzák; a Knowledge Express kapuszolgálat a CompuServe-en keresztül teszi hozzáférhetővé; kiadják CD-ROM-változatát is. Az UMI az adatbázist az Interneten is közvetlenül hozzáférhetővé teszi, az UMI honlapján keresztül.

A felhasználó attól függően választhat a források és a szolgáltató médiumok között, hogy mit bír el a pénztárcája, mennyire bonyolult keresőrendszer kíván használni, és hogy szüksége van-e a dokumentum teljes szövegére. Az alábbiakban közölt összeállítás az egyes szolgáltatókról nem törekszik teljességre; az ABI/INFORM más forrásokban is megtalálható.

Data-Star

A Data-Staron akár az ismert ASCII verzióban, a „pont-pont” parancsnnyelvvvel, akár az 1995-ben a Knight-Ridder által kifejlesztett KR ProBase szoftver segítségével lehet az adatbázist keresni. A kereséskor a Boole-operátorok használatával ra-

gaszkodni kell a parancsnnyelv szavaihoz és az előírt szintaxishoz, természetes nyelvű keresés nem megengedett. A szerzők neveit is csak a rögzített formátumban lehet keresni. Az ABI/INFORM online keresésére további dokumentációt az Interneten, a Knight-Ridder cég honlapján (<http://www.krinfo.ch/krinfo/products/datastar/sheets/INFO.HTM>), vagy a Data-Star BASE nevű „háztartási” adatbázisában találhat az érdeklődő.

A Data-Staron az ABI/INFORM keresése óránként 90 dollárba kerül, ehhez jön a rekordonkénti 2,07 dolláros ár, formátumtól függetlenül (kivéve az ingyenes szűk formátumot). Vagyis a kivonatért vagy a bibliográfiai adatokért ugyanannyit kell fizetni, mint a teljes szövegért.

A Data-Star szolgáltatóközpont tehát azoknak ajánlható, akik kizárólag teljes szövegű dokumentumokat keresnek, és tapasztalatuk van a parancsnnyelvi keresésekben. Cikkenként két dollár nem mondható soknak, de nem tart hosszú ideig a keresés. Aki viszont sok találatot akar kinyomtatni rövidebb formátumban, nem a teljes dokumentumszöveget, jobb, ha más forrást keres – ahol nem kell találatonként 2,07 dollárt fizetnie a kapcsolati óradíjon kívül.

DIALOG

A Data-Starhoz hasonlóan a DIALOG host is lehetőséget ad az ABI/INFORM adatbázis parancsnnyelvi keresésére. Gyakorló kereséseket csökkentett áron az ONTAP rendszerben, oktató jelszóval lehet végezni. A menüvezérelt, kattintással kereshető KR BusinessBase rendszerben az ABI/INFORM nincs külön feltüntetve, benne a News ablakból az „all stories” opció választásával lehet keresni. További online dokumentáció kapható:

- az Interneten a Knight-Ridder honlapján: <http://www.krinfo.com/dialog/krinfo/bluesheets.html>,
- az online elérhető Bluesheets adatbázisban,
- a Knight-Ridder telefax szolgáltató rendszerén.

A DIALOG-ban végzett bibliográfiai keresés után az új KR SourceOne rendszerrel azok a teljes dokumentummásolatok is megrendelhetők, amelyeket az adatbázis kivonatként tartalmaz.

Az ABI/INFORM keresése a DIALOG szolgáltatóközpontban is óránként 90 dollárba kerül, egy teljes szövegű rekordért 2,20 dollárt, míg a bibliográfiai rekordért (kivonat+bibliográfiai adatok) 1,10 dollárt kell fizetni.

Összegezve: mind a Data-Star, mind pedig a DIALOG magas színvonalú keresést tesz lehetővé azok számára, akik képesek kihasználni és megfizetni a szolgáltatásaikat. A DIALOG azoknak előnyösebb, akik élni akarnak az online dokumentumrendelési lehetőséggel.

LEXIS-NEXIS

A teljes ABI/INFORM adatbázis a LEXIS-NEXIS host BUSFIN könyvtárának ABI állományában található. A három ismertetett online szolgáltatóközpont közül a LEXIS-NEXIS menütipusú keresőrendszere a legkidolgozottabb. Ennek ára viszont az, hogy le kell mondani a parancsrendszer nyújtotta néhány előnyről, nem lehet például képernyőn megjeleníteni az indexszavak alfabetikus listáját, vagy sorba rendezni a találatokat a keresőkifejezés gyakorisága szerint.

A LEXIS-NEXIS-ben a Boole-operátorokkal és a Freestyle természetes nyelvű változatával egyaránt lehet keresni. Online kereshető dokumentációja kitűnő: nemcsak az adatbázisról és részeiről lehet hasznos információhoz jutni, hanem a figyelt folyóiratok listáját, az osztályozási kódokat, a földrajzi kódokat, a cikk típusát stb. is meg lehet kapni.

A LEXIS-NEXIS árképzési rendszerét nehéz összehasonlítani a többi online szolgáltatóközponttal a különböző kedvezmények, előfizetések stb. miatt. Az egyik árképzés szerint az adatbázisok használata óránként 290 dollárba kerül, amihez kinyomtatott soronként 2,5 centet számolnak. Egy másik rendszerben keresésenként 28 dollárt plusz 39 dolláros óradíjat, és találati rekordonként 2,5 dollárt kell fizetni.

A tapasztalt kereső számára a három online szolgáltatóközpont közül tehát a LEXIS-NEXIS lehet a legolcsóbb, ha tudja alkalmazni a megfelelő keresési fogásokat (kivéve fix áras előfizetésnél, ahol az óradíjra nem kell figyelni).

OCLC EPIC

Az OCLC, a könyvtári katalógusok online kereséséről és a könyvtárközi kölcsönzésről ismert rendszer online adatbázis-szolgáltatóként is jelentkezik. Az EPIC szolgáltatóközpont az ABI/INFORM-ot is tartalmazza. A találati rekord leginkább katalógusrekordra emlékeztet; nehéz eligazodni az ömlesztett adatok között. A bibliográfiai adatok mellett viszont információkat szolgáltat arról is, hogy egy adott dokumentumot melyik könyvtárban lehet megtalálni.

Mellette szól ugyanakkor, hogy az ABI/INFORM adatbázis online keresése óránként 80 dollárba kerül, és egy teljes szövegű rekord kinyomtatásáért csak 1,5 dollárt kell fizetni (külön díjat számláznak viszont minden címért a böngésző funkcióban). Az EPIC használatával tehát az tud időt és pénzt megtakarítani, aki bibliográfiai hivatkozásokat keres kivonattal együtt, és az eredeti dokumentumokat könyvtárközi kölcsönzéssel akarja megszerezni. A közlemények hatékony keresésére és a teljes szöveg online kinyomtatására azonban a korábban tárgyalt szolgáltatóközpontok jobb megoldást kínálnak.

Számos egyetemi, vállalati vagy közkönyvtár bővíti nyilvános hozzáférésű online katalógus (OPAC) szolgáltatását az ABI/INFORM-hoz hasonló érték növelt adatbázisok online vagy CD-ROM-os hozzáférhetővé tételével. A CARL nevű OPAC pl. előfizetés ellenében az Interneten teszi elérhetővé tagkönyvtárai számára az ABI/INFORM adatbázist. E megoldások fő hátránya, hogy az általuk használt keresőrendszert katalógusra, nem pedig adatbázisra tervezték. Legtöbbször alkalmatlanok helyzeti (proximity) operátorokkal való keresésre, nem lehet a találatokat dátum vagy formátum szerint szűkíteni, hiányzik a betöltés lehetősége, teljes szövegek nem jeleníthetők meg stb.

ProQuest Direct

Az UMI a ProQuest Direct (PQD) tartalomszolgáltatáson keresztül tette saját adatbázisait hozzáférhetővé. A PQD az online keresés és dokumentumszolgáltatás érdekes keveréke. A DIALOG-hoz vagy a LEXIS-NEXIS-hez hasonlóan lehet benne keresni a teljes szövegű vagy bibliográfiai rekordokat; a fő különbség, hogy a PQD egyes dokumentumok elektronikus képét és szövegét is biztosítani tudja, sőt némelyik dokumentum esetén kérhetők a közleményben található táblázatok, grafikonok, ábrák stb., amelyeket bármilyen módon meg lehet jeleníteni, szerkeszteni. Még a „text only” változat is kérhető egyszerű ASCII vagy Rich Text (RTF) formátumban. Külön térítés ellenében a dokumentumok faxon vagy postán is megrendelhetők az UMI-tól. Az online összeköttetés mellett a PQD az Interneten is elérhető (<http://www.umi.com/proquest>).

A PQD legbosszantóbb tulajdonsága, hogy a keresőszavak nem láthatók szövegek környezetükben, csak a forrás, a cím és a dátum; a többi információért fizetni kell: 0,5 dollárt a bibliográfiai adatokért, a kivonatokért pedig 1,5 dollárt. A szöveg ASCII vagy RTF formátumban cikkenként 4 dollárba (plusz az esetleges jogdíjba), a szöveg képformátumban 9,75 dollárba, grafikával együtt 11,75 dollárba kerül. Nem kell külön a keresési díjat vagy kapcsolati óradíjat fizetni, csak a dokumentumokért.

A PQD tehát azok számára ajánlható, akik nem ragaszkodnak a keresés során a parancsnyelvi szűkítési lehetőségekhez, de szeretik, ha a keresés helyén meg is kapják a kívánt dokumentumot, és ha közben tudják tartani a költségeket (csak a kért dokumentumokért kell fizetni).

Knowledge Index

Bár az UMI nem kívánta az ABI/INFORM-ot otthoni felhasználók részére is elérhetővé tenni, megtette ezt helyette a CompuServe szolgáltatóközpont a Knowledge Index (KI) szolgáltatáson keresztül. A KI hétfőtől csütörtökig – helyi idő sze-

rint – este 6-tól reggel 5 óráig, illetve péntek este 6-tól hétfő reggel 5-ig érhető el. Csak végfelhasználók és azok a könyvtárosok használhatják a kedvezményes szolgáltatást, akik nem fizetik meg a költségeket az olvasóikkal; nem használható információs brókerek és közvetítők számára, akik a használati díjat ügyfeleikre hárítják át.

A CompuServe menüjéből választva lehet eljutni az ABI/INFORM-hoz. Valójában a DIALOG hosthoz kapcsolódik a kereső, csak a keresőrendszer egyszerűbb (vagy szegényesebb, megítéléstől függően) a megszokottnál. Mód van viszont igényesebb, parancsnyelvi keresésre is. A talált rekordok szerkezete a szokásos DIALOG formátumhoz hasonlít.

A KI legvonzóbb tulajdonsága az ára: óránként mindössze 21 dollár kapcsolati díjat kell fizetni, de nem kell külön fizetni a találatokért.

Az ABI/INFORM CD-ROM-on

A ProQuest márkanéven forgalmazott CD-ROM-on egészen 1971-ig visszamenőleg lehet keresni a dokumentumok között (igaz, hogy közben cserélni kell a lemezeket). Az ABI/INFORM Global 1992-ig visszamenőleg kapható kivonatokkal, két lemezen. Külön előfizetés árán megkaphatók a dokumentumok képeit tartalmazó CD-ROM-kiadványok. Az indexeket és kivonatokat tartalmazó CD-k több mint 5000 dollárba kerülnek, ennél jóval drágábbak a faksimile lemezek. A könyvtári

olvasók számára viszont jó gyakorlási lehetőség, hatékony keresési megoldásokkal, képernyőre kérhető segítő szöveggel.

A keresőprogram DOS rendszerben működik, bár már dolgoznak a Windows alatt működő változaton is; problémamentesen üzemel a Windows alatti DOS-ablakban is. Az ABI/INFORM CD-ROM-változatának hátránya, hogy nem lehet a teljes szövegben keresni, csak az indexmezőkben és a kivonatok szövegében. A teljes szöveg ugyanis csak képi formátumban van a lemezen.

A bőség zavara

Mint a vásárlási döntéseknél általában, itt is el kell döntenie, hogy mi a fontosabb: a dokumentumonkénti költség, a használat egyszerűsége, a teljes szöveg hozzáférése kép- vagy egyszerű ASCII szövegformátumban, illetve az online nem lekérhető dokumentumok megrendeléséhez szükséges utánjárás. Az ABI/INFORM adatbázis tartalma, az indexelés következetessége, és a jól megírt kivonatok miatt megéri a fáradságot megkeresni a legjobb elérési módot, és használni ezt az értékes üzleti információs forrást.

/BATES, M. E.: ABI/INFORM today. A world of options. = Database, 20. köt. 1. sz. 1997. p. 65–71./

(Gombos László)

Internet-címadatbázisok

Ismerőseink e-mail címének megkeresése az Interneten egyaránt lehet könnyű vagy nehéz feladat, aminek sikere sokkal inkább a rendelkezésre álló adatbázisokon és azok tartalmán, mint a kereső személy jártasságán múlik. Egyetlen, központi e-mail címadattár hiányában a keresőeszközök (finger, netfind) egyike sem nyújt átfogó tájékoztatást, csupán a keresést támogatja. Így talán egyszerűbb telefonon megkérdezni a kérdéses személyt e-mail címe felől.

Az e-mail címet kereső szolgáltatások

Egy e-mail cím felderítésekor a jobb keresők több adatbázisban és többféle keresési stratégiával dolgoznak, azonban néhány cím még így is rejtve marad előttük. Ha tudjuk, hogy a keresett személy milyen cégnél, intézménynél dolgozik, bízva egy helyi e-mail adatbázis meglétében, célszerű kapcsolatot teremteni Web szerverükkel. Sajnos a legtöbb helyen nem építenek ilyen adatbázist. Ebben az esetben az általános internet adatbázisokkal kell szerencsét próbálnunk. Ezek

különböző keresési módszerekkel dolgoznak, közös előnyük azonban, hogy a találatok hipertext kapcsolatokkal vannak ellátva, amelyek megadják az e-mail címet, így levelünket az eredményrekkordra kattintással elküldhetjük a keresett címre. Zavaró lehet, hogy sokan különféle hozzáférési lehetőségeik (account) révén, vagy más okból több e-mail címmel rendelkeznek. Ezzel együtt azonban gyakrabban térünk vissza egy keresésből üres kézzel, mintsem hogy a sok találat közül kellene kiszűrni a releváns rekordokat.

Four 11

Az egyik legnagyobb és legjobban szervezett e-mail adatbázis a *Four11 Directory Service* (<http://www.four11.com/>), amely önmagát az „Internet fehér oldalai”-nak (Internet white pages) titulálja. A Four11 nem csak e-mail adatbázis, mert egymástól szeparáltan ugyan, de magába foglalja az amerikai telefonszámok és a NetPhone-felhasználók adatbázisát is. A több mint 6,5 millió címet tartalmazó adatbázis adatai önkéntes re-